

UNIVERSITATEA DE VEST
"VASILE GOLDIȘ"
din ARAD

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ КАФЕДРА КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА
ТА ПОРІВНЯЛЬНОГО ПРАВОНАВСТВА
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА КРАЇН ЄВРОПИ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПРАВОСУДДЯ
АСОЦІАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ОСВІТНЬОГО
ТА НАУКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ УНІВЕРСИТЕТУ ІМ. В. ГОЛДІША
(М. АРАД, РУМУНІЯ)**

Освіта та наука в умовах війни: конституційно-правові стандарти та сучасні українські реалії

Матеріали міжнародного круглого столу

22 вересня 2022 р.

Ужгород • 2022

К 65 Освіта та наука в умовах війни: конституційно-правові стандарти та сучасні українські реалії: матеріали міжнародного круглого столу, м. Ужгород, 22 вересня 2022 р. Ужгород: Ужгородський національний університет, 2022. – 164 с.

ISBN 978-617-8046-00-2

У збірнику представлено стислий виклад доповідей і повідомлень, поданих на міжнародний круглий стіл «Освіта та наука в умовах війни: конституційно-правові стандарти та сучасні українські реалії» від 22 вересня 2022 р.

ISBN 978-617-8046-00-2

© ДВНЗ «Ужгородський
національний університет, 2022

Дервянко Богдан Володимирович

доктор юридичних наук, професор;

Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва

імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України;

Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень

імені В.К. Мамутова Національної академії наук України»

ПРО ФІНАНСОВУ ДИСКРИМІНАЦІЮ ПЕДАГОГІЧНИХ ТА НАУКОВИХ СПІВРОБІТНИКІВ В УКРАЇНІ

Із часів Другої світової війни у багатьох людей у розумі закарбувалася фраза «усе для фронту, усе для перемоги». Вона означає, що у переведеній на військові рейки економіки місце на освіту та науку якщо і є, то доволі небагато. Сьогоднішня економіка України на військові рейки переведена не у повній мірі. Але це ще більше сприяє обмеженню державних витрат на мирні сфери та галузі економіки і суспільства. У цілому із такою державною політикою слід погодитися. Спочатку слід врятувати, а потім зберегти саму державу, а вже після цього можна вести мову про її розвиток, зокрема й освітній, культурний, науковий тощо.

Первинне фінансування ЗСУ, військово-промислового комплексу, МВС жодним чином не оспорюється і не заперчується. Якщо говорити мовою Кодексу України з процедур банкрутства (КУзПБ), то названі категорії є умовними кредиторами першої черги. Натомість усі інші сфери діяльності та галузі економіки

України у часи війни мовою КУзПБ з точки зору потреб держави можна віднести до умовних кредиторів другої, третьої або четвертої черги. Очевидно, що за такою класифікацією до умовних кредиторів другої черги були б віднесені промислові, сільськогосподарські, переробні підприємства, якими виготовляється кінцевий, найчастіше матеріальний, продукт. Сферам освіти і науки у нашій умовній класифікації очевидно відведена роль кредиторів третьої черги. Крім цих сфер до цієї ж черги мабуть умовно віднесено банківський та фінансовий сектор, сферу медицини, сферу державного та місцевого управління, зокрема і вертикалі виконавчої, законодавчої і судової влади, сферу культури й багато інших. На відміну від нормативної класифікації конкурсних кредиторів, закріпленої частиною першою статті 64 «Черговість задоволення вимог кредиторів» [1], наведена умовна класифікація окремих галузей і сфер діяльності з точки зору держави передбачає не виплату грошей за рахунок майна банкрута, а розподіл державного фінансування та підтримки в умовах воєнного стану. Проте державне ставлення до сфер освіти і науки в умовах цього стану лише яскравіше проявилось, а було таким уже багато десятиліть задовго до початку активної війни.

Згідно із статтею 21 Конституції України усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах [2]. Вважаємо, що ця норма не повинна трактуватися як потреба в однаковій оплаті праці людей

різних сфер діяльності і професій. Відсутність мотивації праці, диференціації її оплати, стимулювання ведуть до зрівнялівки та руйнування економіки, що відбулося із економікою колишнього СРСР. Ця норма повинна трактуватися як потреба застосування державою та примус застосування усіма іншими учасниками економічних і трудових відносин у державі єдиних правил і принципів до усіх людей та їхніх груп незалежно від расової, етнічної, гендерної, вікової, соціальної, професійної та іншої приналежності. І сьогодні маємо більш ніж десятирічну дискримінацію педагогічних, науково-педагогічних та наукових співробітників. Слід пояснити у чому вона полягає.

В окремих спеціальних законах визначено розміри оплати чи винагороди для осіб певних фахових категорій. Нещодавно нами було проведено окреме порівняльне дослідження нормативних положень стосовно оплати праці чотирьох різних фахових категорій громадян, які отримують зарплату (винагороду) із державного або місцевих бюджетів [3].

І) Частиною другою статті 61 «Оплата праці педагогічних і науково-педагогічних працівників» Закону України «Про освіту» вказується: «2. Посадовий оклад педагогічного працівника найнижчої кваліфікаційної категорії встановлюється в розмірі трьох мінімальних заробітних плат.

Посадовий оклад педагогічного працівника кожної

наступної кваліфікаційної категорії підвищується не менше ніж на 10 відсотків.

Найменший посадовий оклад науково-педагогічного працівника встановлюється на 25 відсотків вище від посадового окладу педагогічного працівника найнижчої кваліфікаційної категорії.

Кожний наступний посадовий оклад науково-педагогічного працівника підвищується не менше ніж на 10 відсотків від попереднього.» [4].

II) В абзаці першому частини другої статті 36 «Оплата і стимулювання праці (навчання) вчених» Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» вказується, що: «2. Держава гарантує встановлення ставок (окладів) науковим працівникам державних наукових установ (закладів вищої освіти), виходячи з розрахунку посадового окладу молодшого наукового співробітника на рівні не нижче одинадцяти прожиткових мінімумів для працездатних осіб, розмір якого встановлено законом на 1 січня 2020 року.» [5].

III) В абзаці першому частини четвертої статті 20 «Грошове забезпечення та оплата праці працівників Державного бюро розслідувань» Закону України «Про Державне бюро розслідувань» визначено: «4. Установлюються такі посадові оклади працівників Державного бюро розслідувань відповідно до розміру

прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб на 1 січня календарного року: 1) Директор Державного бюро розслідувань – 30; 2) перший заступник, заступник Директора Державного бюро розслідувань – 28; 3) керівник територіального управління, керівник управління центрального апарату Державного бюро розслідувань – 26; 4) начальник відділу центрального апарату Державного бюро розслідувань – 24; 5) начальник відділу територіального управління Державного бюро розслідувань – 22; 6) слідчий, дізнавач, оперуповноважений органу Державного бюро розслідувань – 20; 7) інші працівники Державного бюро розслідувань – сума, що дорівнює трьом розмірам посадового окладу, встановленого Кабінетом Міністрів України для працівників, які займають відповідні посади в центральних органах виконавчої влади [6].

IV) Частиною 3 статті 135 «Суддівська винагорода» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» проголошується: «3. Базовий розмір посадового окладу судді становить: 1) судді місцевого суду – 30 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, розмір якого встановлено на 1 січня календарного року; 2) судді апеляційного суду, вищого спеціалізованого суду – 50 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, розмір якого встановлено на 1 січня календарного року; 3) судді Верховного Суду – 75 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, розмір

якого встановлено на 1 січня календарного року.» [7].

Із наведеного очевидно, що оплата праці (винагорода) співробітників ДБР та суддів є на декілька порядків вищою, ніж оплата праці педагогічних та наукових співробітників. У диференціації розмірів зарплати (винагороди) насправді, як уже зазначалося, дискримінації немає. У співробітників ДБР та суддів зовсім інший рівень відповідальності, ніж у викладачів та вчених. ДБР є новим центральним органом виконавчої влади зі спеціальною компетенцією [8, с. 82], а зважаючи на відносно невисоку граничну чисельність центрального апарату та територіальних управлінь ДБР (1500 осіб), а також на перші результати та активність роботи, можна зазначити, що ДБР уже має власну нішу в системі аналогічних центральних органів виконавчої влади й повинне виправдати витрати Державного бюджету на своє утворення та функціонування [8, с. 83]. Зворотнім боком важливості рішення судді може стати загроза життю та здоров'ю судді та/або членів його сім'ї, що має хоча б достойно матеріально компенсуватися.

Дискримінація педагогічних, науково-педагогічних та наукових співробітників полягає у тому, що законодавець вважає їх людьми другого сорту, а тому вважає, що і час дії норм про оплату їхньої праці можна постійно перекладати на чергове 1 січня на три роки вперед. Поряд із цим наведені норми, що визначають

порядок оплати праці (винагороди) співробітників ДБР та суддів, набули чинності одразу із прийняттям відповідних законів. З 1 січня 2023 року наведені вище положення про оплату праці педагогічних, науково-педагогічних та наукових співробітників мають нарешті почати виконуватися державою. Але лише у тому випадку, якщо Верховна Рада України вчергове не змінить рік... наприклад, на 2026-й.

Потрібно висловити пропозиції щодо усунення недоречностей у законодавстві та припинення фінансової дискримінації людей за фаховою приналежністю [3]. Так, слід припинити ганебну практику перманентно переносити на майбутнє терміну введення в дію (зараз це 1 січня 2023 року) норм частини другої статті 61 Закону України «Про освіту» та абзацу першого частини другої статті 36 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [3, с. 99]. Потрібно також виправити недоречність в абзаці першому частини другої статті 36 «Оплата і стимулювання праці (навчання) вчених» Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» пропозицією замінити останні слова цієї норми «2020 року» на слова «календарного року» [3, с. 99]. І найголовніше, незалежно від воєнного стану потрібно запровадити у бюджетний процес, зокрема в частині розподілу ресурсів бюджету, правило, аналогічне тому, яке наявне у нормі частини третьої статті 64 «Черговість задоволення вимог

кредиторів» КУзПБ. За цим правилом у Бюджетному кодексі України [9], спеціальних законах про бюджет, підзаконних НПА має бути визначено, що у випадку наявного дефіциту бюджету норми законодавства про оплату праці працівникам бюджетних установ, підприємств та організацій повинні виконуватися для усіх таких співробітників пропорційно до розмірів їх окладів залежно від наявного розміру видатків бюджету на ці статті витрат [3, с. 99]. Іншими словами, за умови дефіциту Державного бюджету в частині виплат заробітних плат (винагороди) не повинні норми про оплату праці окремих категорій працівників виконуватися, а інших ні. Усі співробітники, що отримують зарплату (винагороду) із Державного бюджету, повинні отримувати однакову частку від визначеної для відповідної категорії співробітників зарплати (винагороди). У такому випадку буде усунена фінансова дискримінація людей, зокрема педагогічних та наукових співробітників, за професійною ознакою.

Література:

1. Кодекс України з процедур банкрутства: Закон України від 18 жовтня 2018 року № 2597-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 19. Ст. 74.

2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Деревянко Б.В. Щодо дії норм про розміри посадових окладів викладачів, науковців та посадових осіб виконавчої і судової гілок влади (у контексті рівності людей за статтею 21 Конституції України). *Економіка та право*. 2022. № 2 (65). С. 92–101. DOI: <https://doi.org/10.15407/econlaw.2022.02.092>
4. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38-39. Ст. 380.
5. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26 листопада 2015 року № 848-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 3. Ст. 25.
6. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12 листопада 2015 року № 794-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 6. Ст. 55.
7. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.
8. Деревянко Б.В. Державне бюро розслідувань як новий державний орган зі спеціальною компетенцією. *Правовий часопис Донбасу*. 2019. № 2 (67). С. 78–84.
9. Бюджетний кодекс України: Закон України від 8 липня 2010 року № 2456-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 50-51. Ст. 572.